

7. Майже половина українців користується Інтернетом [Електронний ресурс] // Тиждень.ua: [сайт]. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/News/48023>.
8. Мак-Квейл Д. Теорія масової комунікації / Д. Мак-Квейл ; пер. з англ. – Львів, 2010. – 537 с.
9. Мак-Люен М. Галактика Гутенберга: Становлення людини друкованої книги / М.Мак-Люен ; пер. з англ. – К., 2011. – 464 с.
10. Маліс О. Політичний сайт як посередник між суб'єктами політики та суспільством: [Інтернет в політиці] / О. Маліс // Віче. – 2008. – № 20. – С. 27–28.
11. Олещук П. Ефективність інтернет-блогу як засобу політичної комунікації / П. Олещук // Політичний менеджмент. – 2010. – № 3. – С. 107–115.
12. Пробийголова Н. Політична освіта як складова політичної соціалізації молоді / Н. Пробийголова // Політичний менеджмент. – 2008. – № 1. – С. 128–137.
13. Пробийголова Н. Роль ЗМІ у процесі адаптації молодшої людини в політичному просторі / Н. Пробийголова [Електронний ресурс] // Віче: [сайт]. – Режим доступу : <http://www.viche.info/journal/172/>.
14. Українська правда [Електронний ресурс] // Українська правда: [сайт]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/>.
15. Хоменок О. Интерактивность пользователей новых медиа: возможности и угрозы / О. Хоменок // Світові стандарти сучасної журналістики: збірник наукових праць. – Черкаси, 2010. – С. 532–536.
16. E. Noelle-Neumann The Spiral of Silence: Public Opinion–Our Social Skin [Electronic resource] // Google books : [site]. – Mode of acces : http://books.google.com.ua/books?id=ECXwC4ldmRIC&printsec=frontcover&hl=uk&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.

Проанализированы причины и особенности обращения молодежной аудитории к онлайн-медиа с целью получения политической информации. Раскрыто когнитивный потенциал новостного веб-ресурса в процессе неформального политического образования студенчества на примере веб-сайтов “Украинская правда” и “Корреспондент”.

Ключевые слова: веб-сайт, политическая информация, онлайн-медиа, политическое образование, студенческая молодежь.

The article deals with the analysis of the reasons and peculiarities of the youth online-media usage for a political information obtaining. The cognitive potential of a news web-resource in the students informal political education process after an example of websites “Ukrainian Truth” and “Correspondent” is described.

Keywords: website, political information, online-media, political education, students youth.

УДК: 321. 011

ББК 66.3

Василь Климончук

ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКІ ПОЛІТИЧНІ ЦІННОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

У статті досліджується сутність свободи, її форми, зміст та процес інституалізації, зокрема політичних свобод. Стверджується, що людська свобода є єдиним універсальним індикатором визначення стану, рівня розвитку, а головне, ефективності функціонування всієї системи суспільно-політичних відносин, влади, дії політичних інститутів, різного рівня норм, законів, функціональної придатності політичної системи, громадянських основ буття. Засвідчено, що українському суспільству потрібно значно глибше і ширше розуміти ідеали свободи. Переосмислення всієї історії формування ідей свободи, демократії, рівних прав, приватної власності, справедливості і моральності має важливе значення для України.

Ключові слова: політичні свободи, громадянські свободи, свобода волі, політичні цінності, демократія, приватна власність, справедливість, моральність.

Актуальність теми. В сучасній Україні ідеї політичної свободи гостро актуалізуються у зв'язку з переходом суспільства від тоталітарного до демократичного, вільного, відкритого суспільства. Проблема входження суверенної України в співдружність високо розвинутих демократичних суспільств – це значною мірою проблема досягнення

людьми феномена Свободи, причому досягнення на різних рівнях, в тому числі і на рівні здійснення державної стратегії реформування суспільства.

Метою і завданням дослідження є наукове обґрунтування політичної свободи, як базової суспільної цінності та інституційно-владного і соціокультурного механізмів її забезпечення в умовах демократії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічна база дослідження спирається на положення та висновки, щодо політичної свободи сформульовані у працях визначних мислителів XVII – XIX ст.: І.Бентама, Е.Берка, Т.Гоббса, Дж.Локка, Дж.С.Мілля, Ш.Монтеск'є, Ж.Ж.Руссо, сучасних зарубіжних і українських вчених: Р.Аррона, В.Бабкіна, В.Бурдяк, І.Берліна, К.Гаджієва, В.Денисенка, Р.Даля, Р.Дарендорфа, А.Колодій, Ф.Кирилюка, М.Кармазіної, І.Кресіної, Ф.Рудича, М.Михальченка, Е.Фромма, Ф.Хайєк, М.Поповича та ін.

Виклад основного матеріалу.

Двадцять років тому, за часів оксамитових революцій у Центрально-Східній Європі, нерозривний зв'язок демократичних свобод та економічного добробуту не викликав сумніву. Стрімке економічне зростання країн, де права людини, приватність, свобода слова та переконань аж ніяк не є цінностями, розхитує впевненість вільного світу у своїй правоті. Зараз перед світом постала загроза: ті, хто не погоджується віддати свободу за спокій, знову стають меншістю і вже не тішаться широкою пошаною та підтримкою. Якщо світова спільнота чогось і навчилася за це двадцятиліття, так це того, що утвердження свободи ніколи не буває остаточним, що свобода ніколи не буває убезпечена повністю. Соціальні мережі, утворені завдяки доступному Інтернету, безсилі, коли по інший бік бракує громадянського духу і панує апатія.

Можливо, захищати свободу у XXI ст. буде так само складно, як і у XX ст. Але втрата свободи в будь-якій країні розхитує фундамент, на якому людство, уособлене вільним світом, спирало свій стрімкий демократичний поступ протягом кількох останніх століть.

Сучасна політична історія української нації є невіддільною частиною тривалого та досить суперечливого процесу внутрішніх відносин різних соціальних структур та стосунків із сусідніми державами, серед яких є й ті, у складі яких були українські землі (Росія, Польща, Румунія). Звідси й особливості ментальних установок мешканців західного та східного регіонів. Наприклад, консерватизм, пов'язаний із підтримкою етнокультурних традицій і цінностей, більшою мірою властивий мешканцям західного регіону, а консерватизм, пов'язаний із “радянською ментальністю”, більше виявляється в установках мешканців східного регіону. На сході проживає значна частина етнічних росіян та російськомовних українців. Вони є носіями російської ментальності, яка більш етатизована й авторитарніша (шануюча силу), ніж українська [9, с.359]. Найкраще фіксує відмінності в ментальності та ціннісно-світоглядних орієнтаціях регіональних спільнот той незаперечний факт, що політичні партії та їх керівна верхівка використовують у своїй ідеології та в пропаганді терміни, які сформувалися в період компартійного ідеологічного і владного тоталітаризму. “Тоталітарні режими цілеспрямовано руйнують будь-які спроби налагодження взаємодії громадян поза державним впливом, контролюють усі об'єднання та вихолощують приватну ініціативу, тримають громадян у страху, який паралізує їх самодіяльність. Права людини за тоталітаризму порушуються, а усі сфери суспільного і навіть особистого життя підпорядковуються державному контролю” [8, с.161].

Насправді, в Україні в останні двадцять років спостерігається повільний, суперечливий, але розвиток демократичних інститутів, відбувається їх удосконалення (звичайно, за взірцем європейських країн). Щодо поділу України на Захід і Схід, погоджу-

ємося з О.Майбороною, що відбувається “розмивання не ліній адміністративного поділу, а ліній соціально-психологічних, якими позначені відмінності в інтересах і потребах людей” [10, с.4].

У сучасній Україні навіть у сфері політичних прав і свобод людини, де справді зроблено стрибок на шляху перетворення людини з партійно-державного підданого, скаржника і прохача на громадянина, все-таки спостерігається невідповідність юридичних декларацій і практики. Конституційне право громадян на участь у справах держави, крім задіяності у виборах, головно зводиться до обмеженої інформаційно-консультативної участі. Набагато гірші справи із соціально-економічними правами (трудовими, житловими, на соціальне забезпечення, соціальні пільги, соціальне страхування тощо). Саме їх здебільшого порушують в Україні.

Розпад старої системи ще не означає наявності об’єктивних і суб’єктивних умов, достатніх для появи принципово нової системи. Демократія, пріоритет прав і свобод людини, навіть коли вони закріплені в чинній Конституції країни, не обов’язково є метою правлячих еліт і лідерів. Розрив між ідеальною моделлю демократії і реальною суспільно-економічною системою України є досить великим. Як справедливо зауважив Блер Рубл, побудова громадянського суспільства вимагає більшого, ніж змін у самому лише інституційному устрої. Демократичні перетворення не меншою мірою вимагають змін у глибоко укорінених звичках думати і діяти. Громадяни режимів, що демократизуються, повинні починати думати інакше про природу політичної гри та влади, переходити від жорсткої політики “хто кого” до політики, орієнтованої на компроміс і створення механізмів залучення населення до політики [1, с.259]. Очевидно, для радикальної трансформації потрібна відповідальна участь громадян у суспільно-політичному житті, іншими словами, розвиток громадянського суспільства.

Наведемо правове розуміння громадянського суспільства, яке запропонувала І.Кресіна: “Громадянське суспільство не є інституційним феноменом поряд із такими однопорядковими суспільними інститутами, як держава, партія, громадська організація. Це не утворення, яке в інституційному сенсі чимось відрізняється від суспільства як соціального феномена. Громадянське суспільство є характеристикою суспільства з точки зору його самоорганізації, ступеня розвитку демократії, реалізації прав і свобод людини і громадянина, виконання громадянами своїх політичних обов’язків як носіїв суверенітету, як джерела влади, як свідомих суб’єктів політичної діяльності, як людей, відповідальних за наслідки своїх дій, за майбутнє всього суспільства” [4, с.3].

Зауважимо, що у процесі трансформації Україна вирішувала питання розбудови національної держави. “Проблема становлення держави відсунула проблему становлення громадянського суспільства, забезпечення прав і свобод особистості. Вважалося, що позитивне розв’язання національних проблем не зашкодить розв’язанню соціальних проблем. Накопичення соціальних проблем, їх нерозв’язання привело до відчуження державної влади від народу, недовіри народу до держави, втрати нею соціального капіталу. Народ не може контролювати владу. А влада не зацікавлена в розбудові громадянського суспільства, оскільки це обмежує владні можливості” [11, с.221]. Тут ще варто наголосити на тому, що при надмірному захопленні “все більш впевненими трансформаційними змінами” сам феномен трансформації, який є всього лише інструментальною цінністю, перетворюється в універсальну цінність, якій підпорядковуються і людина, і її свобода, і право, і закон [2, с.217].

Критикуючи не досить виважені в контексті політичних свобод реформи, що розпочалися в Україні, часто не помічають найсуттєвішого. Українське суспільство після тривалого періоду існування в умовах компартійного тоталітаризму втратило зв’язок з історично сформованими демократичними традиціями, не мало політичного досвіду в розбудові новітніх інститутів свободи, слабо усвідомлювало відмінність і

суперечливість між державою і суспільством, партією і державою, суспільством і партією та не уявляло собі можливої нової владної ролі в незалежній українській державі. У старшого покоління була сформована глибока віра в партію і радянську державу, у політичну довершеність вождів, водночас воно не мало свого розуміння сутності демократії. Будучи досить відчутно стурбованими своїм майбутнім після проголошення державного суверенітету України, вони вперше випробували себе у виборах представників різних рівнів владних інститутів і не підозрювали, що їхнє волевиявлення може бути сфальшоване. Така ситуація виявилась істотним чинником для виникнення постійно наростаючого невдоволення наслідками виборів, що й вилилося на “помаранчевому майдані”. Стала очевидною одна з домінантних тенденцій демократизації політичного життя в умовах інституалізованих свобод: антиурядові настрої політичного значення набувають тоді, коли вони, по-перше, зачіпають інтереси широких суспільних верств; по-друге, поєднуються з важливими політичними питаннями, які вирішують урядові структури і які не відповідають потребам та інтересам значної частини соціальних структур. У випадку ігнорування вимог людей щодо поліпшення рівня життя протестний потенціал наростатиме і дозріватиме, що призведе до ідіосинкразії, а згодом і до соціального конфлікту [6].

Активна політична позиція учасників мітингів – дрібних і середніх підприємців, вчителів, медичних працівників, лідерів профспілок, породила ці соціальні групи у вимогах до уряду й законодавчої гілки влади. Слід зазначити, що вперше уряд і Верховна Рада делегували своїх представників до протестантів для переговорів і порозуміння. Ці політичні акції засвідчують те, що, з одного боку, формуються початкові ланки громадянського суспільства, з іншого – влада прагнула в легітимний спосіб подолати конфлікт інтересів протестуючих та владних інститутів, перейнялася вимогами і частково їх задовольнила. Отже, міжпрофесійна солідарність протестних рухів набула рівня громадянської справи і стала механізмом захисту своїх економічних і політичних свобод.

Той факт, що підприємці, бюджетники, лідери профспілок організувалися в протестний рух на захист своїх економічних інтересів без залучення політичних партій і блоків, є ознакою інституалізації громадянського суспільства і водночас свідченням функціонування конституційної норми про право громадян на публічні виступи проти влади, яка звужує економічні свободи. Згідно з концепцією А. Колодій, політична практика останніх подій засвідчила, що “демократія стає визнаною цінністю, виникає переконаність у тому, що демократичний спосіб розв’язання суспільних проблем є не тільки можливим, а й бажаним. З повсякденного життя соціуму свідомо витискаються крайнощі фанатизму, нетерпимості, брутального нищення усього, що не відповідає канону. Люди розуміють, що у головних своїх виявах демократія сприяє соціальній творчості, пошукові більш адекватних і прийнятних умов існування. Вона виступає як соціальний експеримент, як спосіб (почасти – ризикований, іноді – конче необхідний) запровадження суспільних інновацій” [8, с.32–33].

Світоглядна парадигма більшості українського суспільства, що в Україні влада перебуває в руках кланово-олігархічних груп, достатньо самоусвідомлена. Конфлікт між представниками конкуруючих кіл нових олігархічних груп є не національним чинником, а суто економічним. Тому зміна політичних сил у владі не супроводжується якісно новим її ставленням до нагальних потреб та інтересів народу, значна частина якого за рівнем добробуту є за межею бідності. Саме тому потрібні цілком нові політичні інститути свободи, які унеможливлювали б безперервне перебування в інститутах влади одних і тих самих представників кланово-олігархічних груп. Потрібні такі інституції, норми яких забезпечували б не лише делегування виборцями політичних прав державним урядовцям, але й забезпечили соціальну, політичну та юридичну відповідальність останніх перед виборцями та механізм відкликання. Згідно з виснов-

ками в М. Михальченка, “субстанційне ядро народу не схвалило ідеал напівкримінальних і кримінальних груп у пошаді приватного права на збагачення будь-якою ціною і на новий стиль поведінки “нових українців”, які своє несправедливим шляхом нажито багатство виставили перед очима громадськості у різних виявах – у занадто коштовних машинах, будівництві житла і дач, у розвагах тощо” [7, с. 286].

Отже, важливою для розуміння сучасної української держави є думка Дж. Ньюмена: “Будучи результатом і наслідком діяльності людей, вона необхідна для добра людей і має два головні елементи: могутність (power) і свободу, бо без могутності не буде захисту, а без свободи не буде кого захищати” [3, с. 248]. Те, що в сучасну добу ми іменуємо українським національним державотворенням, – це ще не завершена інституціональна система, яка б визначала напрям поглиблення і стабілізації демократії. У сучасній Україні означені інститути демократії набувають щораз більш партійно-корпоративного облудного вигляду. Вони змушені виконувати свої функції з тягарем корпоративно-партійних інтересів.

Україна глобалізується через інтеграцію в різні наднаціональні інститути та інші національні простори. Глобалізація та інтеграція є найсуттєвішими тенденціями подальшого розвитку України, її різних соціальних структур. Згідно з висновками І. Кресіної, “глобалізація робить світ не тільки більш цілісним, але й наповнює його новими суперечностями. Уніфікація політичних і правових інститутів супроводжується паралельним наростанням кількості нових структур, що зумовлено об’єктивною необхідністю регулювання якісно нових відносин, для яких раніше створені структури, принципи і завдання їх функціонування стали багато в чому неадекватними” [5, с. 136–137].

Загалом у сучасній Україні, з огляду на внутрішні й геополітичні обставини, спостерігається тенденція гармонізації функціонування інститутів демократії, які забезпечують права і свободи людини і громадянина та різних соціальних верств, обмежують адміністративно-вольове втручання влади у різні сфери приватного і суспільного життя людини. Друга тенденція характеризується зміцненням зв’язків української держави, її політичних і громадських інститутів з подібними за функціональністю структурами інших країн. Третя тенденція в суспільно-політичному розвитку демократичних інститутів виявляється в тому, що в міру того, як Україна глобалізується та інтегрується у світову спільноту, відбувається інкорпорація юридичних, політичних, соціально-культурних та духовних цінностей, які розширюють і зміцнюють інститути політичних свобод.

1. Громадянська культура студентської молоді: навч. посіб. / [О. Б. Кафарська, І. І. Припхан, Л. Б. Стручкова-Гуменна]; за ред. д. ю. н., проф. В. І. Кафарського. – Івано-Франківськ, 2010. – 478 с.
2. Денисенко В. М. Аксиологія динаміки політичних процесів / В. М. Денисенко, В. Й. Климончук. – Львів: Простір-М, 2005. – 245 с.
3. Консерватизм: Антологія / упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – 2-ге вид. – К.: Смолоскип, 2008. – 820 с.
4. Кресіна І. До питання про визначення поняття громадянського суспільства і української революції 2004 року / І. Кресіна // Політичний менеджмент. – 2005. – № 6 (15). – С. 3–6.
5. Кресіна І. Українська держава в контексті сучасних цивілізаційних викликів / І. Кресіна // Сучасна українська політика: політики і політологи про неї. – К.: Миколаїв, 2009. – Вип. 15. – С. 136–137.
6. Машовець М. На порозі соціального вибуху [Електронний ресурс] / Микола Машовець // Освіта регіону. Політологія. Психологія. Соціальні комунікації: укр. наук. журн. – 2011. – № 1. – Режим доступу: <http://www.social-science.com.ua>.
7. Михальченко М. І. Україна як нова історична реальність: запасний гравець Європи / М. І. Михальченко. – Дрогобич: Відродження, 2004.
8. Основи демократії: підруч. для студ. вищих навч. закладів / за заг. ред. А. Ф. Колодій. – 3-тє вид., онов. і допов. – Львів: Астролябія, 2009. – 823 с.
9. Проблеми теорії ментальності / відпов. ред. М. В. Попович. – К.: Наук. думка, 2006. – 405 с.
10. Регіональні версії української національної ідеї: спільне і відмінне. – К., 2005. – 186 с.

11. Цимбрикевич Й. С. Класовий і загальнолюдський підходи до аналізу і оцінки суспільних явищ (до критики класової методології ленінізму) : монографія / Й. С. Цимбрикевич. – Івано-Франківськ : Вид. Супрун В. П., 2007. – 268 с.

В статье исследуется сущность свободы, ее формы, содержание и процесс институализации, в частности политических свобод. Утверждается, что человеческая свобода является единственным универсальным индикатором определения состояния, уровня развития, а главное, эффективности функционирования всей системы общественно-политических отношений, власти, действия политических институтов, различного уровня норм, законов, функциональной пригодности политической системы, гражданских основ бытия. Засвидетельствовано, что украинскому обществу нужно гораздо глубже и шире понимать идеалы свободы. Переосмысления всей истории формирования идей свободы, демократии, равных прав, частной собственности, справедливости и нравственности имеет важное значение для Украины.

Ключевые слова: политические свободы, гражданские свободы, свобода воли, политические ценности, демократия, частная собственность, справедливость, нравственность.

The article examines the essence of freedom, its form, content and process of institutionalization, including political freedoms. Argued that human freedom is the only indicator of a universal definition of state-level development, and most importantly, the efficiency of the whole system of social and political relations of power, of political institutions, different levels of norms, laws, functional suitability of the political system, civil foundations of existence. Been shown that Ukrainian society needs much deeper and broader understanding of the ideals of freedom. Rethinking the history of the formation of ideas of freedom, democracy, equal rights, private property, justice and morality is important for Ukraine.

Keywords: political freedom, civil liberties, freedom of will, political values, democracy, private property, justice, morality.

УДК32:005

ББК66.022(4Укр)

Іванна Ломака

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Стаття присвячена теорії політичної трансформації та модернізації як складовій частині загальної теорії соціальної модернізації, аналізу становлення України як демократичної і правової держави, концептуальному розгляду трансформаційних та модернізаційних процесів політичної системи України.

Ключові слова: суспільство, демократія, модернізація, транзитологія, політична система, трансформація, політичний режим, політичний процес.

Сучасний світ являє собою складну систему з багатьма взаємозалежними елементами, яка перебуває у стані нестійкої рівноваги. Глобалістська політика найрозвиненіших країн планети аж ніяк не пом'якшує напруженості у відносинах між державами та між різними верствами населення в середині країн. Глобалізація призвела до виникнення проблем якісно нового типу, так званих глобальних проблем сучасності, що відзначаються складністю, загрозливістю та гостротою. Тому нині особливої актуальності набуває проблема підтримання в суспільстві необхідного рівня соціальної інтеграції й стабільності, які б забезпечували взаємоузгодження процесів соціального співжиття та не гальмуючи назрілих змін усували загрозу руйнівних соціальних вибухів.

Теорія транзитології, як спеціальна теорія, інтенсивно почала розроблятися в 70-ті роки ХХ сторіччя, особливо у вигляді теорій “держави перехідного періоду” і “процесу переходу від капіталізму до соціалізму”.

У першому випадку були більш активні західні вчені. У другому випадку – марксистичні, що намагалися не лише обґрунтувати закономірність загальної трансформації світу від капіталізму до соціалізму, але й представити як новий зразок суспільного роз-